

АГЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВОТО НА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО
ИНФОРМАЦИИТЕ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

АНАЛИЗА НА РОДОВАТА ЗАСТАПЕНОСТ

КАЈ ИМАТЕЛИТЕ НА ИНФОРМАЦИИ
ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

Скопје, Ноември 2025 година

Слободниот пристап до информации од јавен карактер претставува едно од основните човекови права загарантирано со Уставот на Република Северна Македонија. Остварувањето на ова основно човеково право е клучен инструмент за зајакнување на демократијата, транспарентноста и отчетноста на јавните институции. Тоа овозможува граѓаните, медиумите, граѓанските организации и пошироката јавност да вршат надзор над работењето на носителите на јавни овластувања, на работата на органите на државната управа, локалната самоуправа и другите носители на јавни овластувања, со што може директно да се влијае на намалување на ризикот од корупција, злоупотреба на моќта, неефикасно управување и носење на одлуки.

Во овој процес, имателите на информации – службените лица за посредување со информации назначени во институциите / Имати на информации – имаат централна улога, бидејќи тие се првата точка на контакт меѓу институцијата и јавноста. Нивната одговорност не е само административна, туку и суштинска: тие го претставуваат лицето на институцијата во однос на транспарентноста и ја обезбедуваат практичната примена на законското право на пристап до информации.

Анализата на родовата застапеност кај овие службени лица е од особено значење. Таа не е само статистички показател, туку и индикатор за пошироки општествени и институционални трендови. Вклученоста на жените и мажите во оваа сфера може да ја рефлектира распределбата на родовите улоги во јавната администрација, пристапот до одлучувачки позиции, како и степенот на интегрирање на принципите на еднаквост во институционалните практики. На пример, доминацијата на жените во образовните институции и општините укажува на тенденција тие да бидат застапени во административни и правни сектори, додека поголемото учество на мажите во политичките партии ја одразува традиционалната распределба на улогите во раководните структури.

Затоа, согледувањето на родовиот аспект на имателите на информации не е само прашање на статистика, туку и алатка за оценување на институционалните капацитети, вклучувањето на родовата перспектива во јавните политики кои можат да влијаат врз ефективноста на правото на пристап до информации.

Општа родова застапеност на службените лица

Анализата на Листата на иматели на информации открива значајна родова нерамнотежа во рамките на службените лица задолжени за посредување

при остварувањето на правото на пристап до информации од јавен карактер. Од вкупно 1.776 службени лица, 1.175 се жени (66%), додека 601 се мажи (34%).

Ова ја нагласува доминацијата на жените во овој сегмент на јавната администрација, при што повеќе од две третини од службените лица се од женскиот пол.

Според категориите на иматели, во продолжение даваме графички приказ на бројот на службени лица според родовата застапеност:

	Жени	Мажи
Општини и Центри за развој на плански региони	84	41
Јавни претпријатија во РСМ	95	60
Јавни установи во РСМ	126	79
Правни и физички лица кои вршат јавни овластувања и дејност од јавен интерес	50	36
Образовни институции	527	218
Органи на државната управа	129	48
Правосудни органи	48	30
Здравствени установи	101	47
Политички партии	15	42
Вкупно:	1175	601

Овие бројки укажуваат на значително поголем број на жени како службени лица за посредување со информации, што може да се толкува како позитивен индикатор за нивната вклученост и активна улога во процесите на транспарентност и отчетност.

Меѓутоа, важно е да се разгледа оваа статистика и во поширок контекст: иако жените доминираат меѓу службените лица за пристап до информации, други сектори кај имателите на информации сè уште покажуваат нерамнотежа, со доминација на мажи, особено на управувачките позиции. Ова укажува дека родовата рамнотежа не е постигната и дека присуството на жени не значи автоматски и целосна родова инклузивност во сите административни функции.

Дополнително, анализата на родовата застапеност може да се користи како индикатор за **степенот на инклузивност и еднакви можности во јавниот сектор**, при што високата застапеност на жените како службени лица за пристап до информации може да биде и пример за добра практика која може да се промовира и во други сегменти од општественото живеење. На овој начин, родовата застапеност не се третира само како статистичка категорија, туку како суштински елемент на одржливиот развој и демократското владеење.

Родова застапеност по категории на иматели на информации

Анализата на родовата распределба на службените лица за пристап до информации по различни категории на иматели покажува значајни варијации, кои откриваат дека не само што жените се побројни во јавниот сектор, туку ги истакнуваат и структурните разлики помеѓу различните типови институции.

1. Општини и Центри за развој на плански региони

Во единиците на локалната самоуправа жените се **67%** од службените лица, додека мажите со застапеност од **33%**. Во апсолутни бројки, тоа се **84 жени и 41 маж**. Оваа доминација на жените укажува на нивната активна улога во процесите на посредување при пристап до информации на локално ниво.

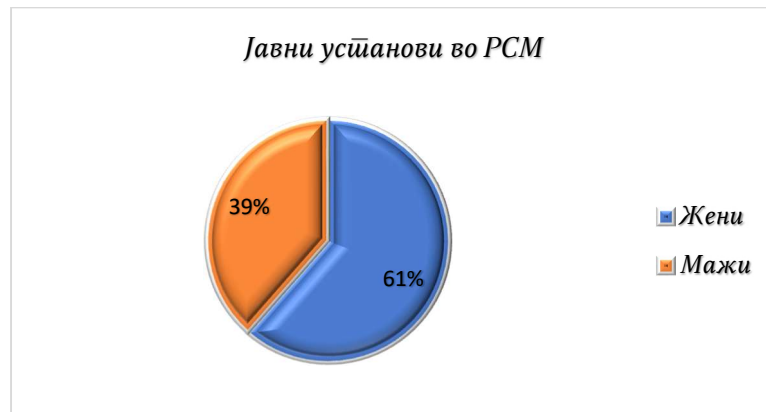
2. Јавни претпријатија

Жените се застапени со **61%**, додека мажите со **39%** (**95 жени и 60 мажи**). Овој податок укажува на нешто порамномерна застапеност во споредба со локалните единици, но сепак жените имаат доминантна улога. Ова може да се објасни со структурни карактеристики на јавните претпријатија, каде позициите поврзани со посредување при пристап до информации често се административни и организациски позиции во кои традиционално се застапени жените.

3. Јавни установи

Жените сочинуваат **61%**, а мажите **39%** (**126 жени и 79 мажи**). Статистиката е слична со јавните претпријатија и укажува на континуитет во родовата застапеност во овие институции.

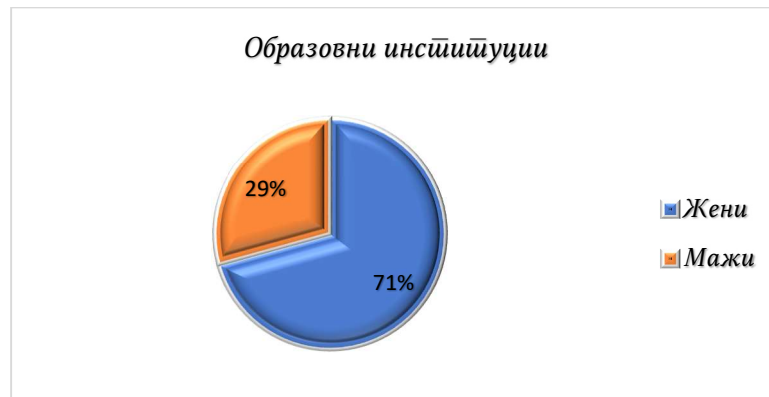
4. Останати правни и физички лица со јавни овластувања

Тука се забележува порамномерна распределба: жените се **58%**, а мажите **42%** (**50 жени и 36 мажи**). Пониската доминација на жените укажува на тоа дека во овој сегмент, кој вклучува различни правни и физички лица со јавни овластувања, застапеноста на двата пола е побалансирана, што можеби е резултат на разновидноста на функциите во овие институции.

5. Образовни институции

Жените се апсолутно доминантни со **71%** (**527 жени и 218 мажи**), што е очекувано, имајќи предвид дека администрацијата во образовните институции традиционално ја извршуваат жени. Ова ја нагласува родовата структурираност во образовниот сектор, каде жените сочинуваат јасно мнозинство, посебно на позиции за посредување при пристап до информации.

6. Органи на државната управа

Жените се застапени со **73%**, додека мажите се **27%** (**129 жени и 48 мажи**). Ова покажува дека на централно ниво, жените се клучни актери во административните процеси поврзани со транспарентност и пристапот до информации, што може да се толкува и како позитивен сигнал за инклузивност во јавната администрација.

7. Правосудни органи

Жените сочинуваат **62%**, а мажите **38%** (**48 жени и 30 мажи**). Иако жените се во мнозинство, овие бројки укажуваат на помала доминација во споредба со образовниот или државниот сектор, што може да ја одразува традиционално поголемата застапеност на мажи во дел од функциите во правосудството.

8. Здравствени институции

Жените се застапени со **68%**, а мажите со **32%** (**101 жена и 47 мажи**). Оваа статистика ја потврдува општата слика дека жените доминираат во административни и координативни функции во здравствениот сектор, што е во согласност со глобалните трендови во здравствените услуги.

9. Политички партии

Единствено во оваа група се забележува доминација на мажите (**74%**) над жените (**26%**) или 42 мажи и 15 жени. Ова укажува на структурна родова нерамнотежа во политичките организации, каде позициите на службените лица кои посредуваат при пристап до информации се најчесто водени од мажи. Ова е во спротивност со сите други категории и укажува дека родовите стереотипи и историските традиции се најизразени токму во политичкиот сектор.

Воопшто, анализа на родовата застапеност по категории покажува дека жените се доминантни во повеќето јавни и административни институции, особено во образованието, здравството и органите на државната управа. Исклучок е политичкиот сектор, каде мажите се јасно доминантни. Овие податоци укажуваат на можност за понатамошни родови анализи и политика за родова рамнотежа, особено во институции каде мажите се недоволно застапени.

- **Улогата на жените во обезбедувањето на транспарентност и отчетност**

Доминантната застапеност на жените кај повеќето категории иматели на информации укажува на нивната клучна улога во обезбедувањето на транспарентност и функционално остварување на правото на пристап до информации. Ова може да се гледа како индикатор за родова инклузивност во јавната администрација, што е во согласност со современите политики за еднакви можности.

- **Родова нееднаквост во политичкиот сектор**

И покрај високиот процент на застапеност на жените во јавниот сектор, политичкиот сектор ја потврдува постојаната родова нееднаквост, каде мажите доминираат. Овој контраст укажува на тоа дека родовите стереотипи продолжуваат да влијаат на распределбата на одговорностите и позициите со моќ, што може да има влијание врз општествениот статус и видливоста на жените во политичките процеси.

- **Политики за поттикнување на родова еднаквост**

Податоците укажуваат на можност за градење на политики кои ќе промовираат родова еднаквост, особено во секторите каде мажите се недоволно застапени. Искуствата од образованието, здравството и државната администрација можат да се користат како примери за добри практики во инклузијата на жените на јавни функции.

Структурната анализа на родовата застапеност кај имателите на информации открива стабилен тренд на доминација на жените во јавниот сектор, особено во административните и координативните функции. Овие податоци имаат значајни општествени импликации: тие укажуваат на потребата за понатамошно унапредување на родовата еднаквост, стимулирање на еднакви можности и промовирање на женското учество во сите сектори на јавниот живот, особено на позиции од кои зависи транспарентноста и отчетноста на институциите.

Со вакви мерки, родовата застапеност на имателите на информации може да стане пример за унапредување на еднаквоста во јавната администрација, а истовремено и за подобрување на ефективноста на правото на пристап до информации.

Родова еднаквост на службените лица во обуките организирани од Агенцијата

Анализата на податоците за обуките што ги организира Агенцијата, за службените лица задолжени за посредување при пристап до информации од јавен карактер, во 2024 и 2025 година ги даваат следните показатели:

- **Родова еднаквост од аспект на одржани обуки во 2024 година**

Во текот на 2024 година, Агенцијата спроведе вкупно **9 обуки**, на кои учествуваа **138 службени лица од 129 институции**. Од нив, **120 биле жени (87%)**, а само **18 мажи (13%)**. Овие бројки покажуваат јасна доминација на жените, што е во согласност со општата родова еднаквост кај службените лица за пристап до информации, каде жените се мнозинство. Ваквиот тренд укажува дека жените не само што се повеќе застапени на овие позиции, туку и поактивно учествуваат во процесите на обуките.

- **Родова еднаквост од аспект на одржани обуки во 2025 година**

Во првата половина на 2025 година, беа организирани **5 обуки**, со вкупно **50 учесници од 33 институции**. Од нив, **34 се жени (68%)**, а **16 мажи (32%)**. Во споредба со 2024 година, иако жените сè уште се во мнозинство, се забележува порамномерна распределба меѓу половите. Учеството од 32% на мажи укажува дека нивната вклученост во овие процеси на професионална надградба расте, што е позитивен сигнал за подобрување на родовата рамнотежа.

- Во 2024 година жените сочинувале **87%** од учесниците, а мажите само **13%**.
- Во првата половина на 2025 година жените се **68%**, а мажите **32%**.

Овој тренд укажува на постепено намалување на родовата разлика во учеството на обуки. Ако во 2024 година постоела значајна диспропорција, во 2025 година се забележува тенденција кон порамномерна распределба.

Ваквите податоци ја потврдуваат важноста на обуките како механизам не само за професионална едукација и унапредување на административните капацитети, туку и за промовирање на **родовата еднаквост**.

- Од една страна, високата застапеност на жените е показател за нивната активна улога во обезбедувањето на транспарентноста и отчетноста на институциите.
- Од друга страна, растечката застапеност на мажите во 2025 година ја нагласува потребата обуките да се користат и како алатка за стимулирање на порамномерна родова распределба, со цел избегнување на прекумерна доминација на едниот пол.

Агенцијата, на идните обуки ќе работи на урамнотежено вклучување на двата пола, при што ќе ја зајакне не само родовата еднаквост, туку и институционалната ефикасност во примената на правото на пристап до информации.

Препораки за подобрување на родовата еднаквост

- **Развивање на интегрирани родови политики во јавниот сектор**

Потребно е институциите системски да интегрираат родова еднаквост во политиките за човечки ресурси, со цел урамнотежена застапеност на жени и мажи на сите нивоа – од административни до раководни позиции.

- **Зголемување на женското учество во одлучувачките процеси**

Иако жените доминираат како службени лица за посредување со информациите од јавен карактер, нивното учество во креирање политики и донесување на одлуки останува ограничено. Потребни се мерки за поттикнување на жените да преземаат раководни и стратешки улоги, особено во сектори како што се политичките партии.

- **Баланс во секторите со доминација на мажите**

Во политичките партии и дел од правосудните органи, потребно е да се креираат политики кои ќе овозможат порамномерна родова застапеност. Ова може да се постигне преку институционални механизми за спречување на дискриминацијата.

- **Унапредување на јавната свест за значењето на родовата рамнотежа**

Треба да се развијат јавни кампањи и програми за едукација кои ќе ја нагласат важноста на родовата еднаквост за транспарентност, отчетност и доверба во институциите.

- **Размена на добри практики**

Секторите со позитивни искуства – како образованието, здравството и органите на државната управа – може да послужат како примери за развивање модели на инклузивност кои ќе се применат и во секторите со поизразена машка доминација.

Заклучоци

- **Жените како носители на административна отчетност**

Анализата потврдува дека жените доминираат како службени лица за посредување со пристапот до информации, особено во образованието, здравството и органите на државната управа. Ова укажува дека жените се главни двигатели на практичната примена на правото на информации од јавен карактер и дека нивното присуство е индикатор за вклучување на родовата еднаквост во јавната администрација.

- **Структурни разлики помеѓу секторите**

Иако во најголемиот дел од јавниот сектор жените имаат доминантна улога, политичките партии претставуваат исклучок, со силна машка доминација. Овој контраст ја отсликува родовата нееднаквост во политичкиот живот, каде стереотипите и традиционалните улоги сè уште се длабоко вкоренети.

- **Родовата застапеност како индикатор за институционална култура**

Разликите, по категории на иматели, укажуваат дека застапеноста на жените и мажите не е резултат само на бројки, туку и на културата,

традицијата и организациската структура на институциите. Ова значи дека анализата на родовата застапеност може да служи како алатка за мерење на степенот на инклузивност и еднакви можности во институциите.

- **Родовиот аспект и транспарентноста**

Доминантната улога на жените во процесите на посредување укажува на нивниот придонес во зголемување на транспарентноста и довербата на јавноста во институциите. Сепак, фактот што тие најчесто се застапени во административните улоги, а не на позициите на кои се носта одлуки, покажува дека родовата еднаквост не е целосно постигната.

Овие препораки и заклучоци ја потенцираат родовата застапеност не само како прашање на бројки, туку како системски индикатор за демократски капацитети, институционална култура и квалитет на транспарентноста на имателите на информации. Родовата застапеност во институциите не може да се сведе на статистичко присуство на жени и мажи, туку претставува огледало на пошироките општествени и политички процеси. Од друга страна, дисбалансот или недоволната вклученост на жените од одредени сегменти, како што се политичките партии, сигнализира постоење на структурни бариери и воспоставени културни модели кои ја лимитираат рамноправноста. Во тој контекст, родовата застапеност претставува алатка за мерење на зрелоста на демократијата, бидејќи директно го рефлектира степенот на институционална еднаквост, транспарентност и одговорност кон граѓаните. Со систематски пристап и поддршка, јавниот сектор може да стане пример за ефективна примена на принципите на родова еднаквост, што дополнително ќе придонесе за транспарентност, отчетност и поголема доверба кај граѓаните.

Изработиле:

Мелани Ибраими

Оливер Серафимовски